

УДК 159.9-053.6/.81 + 159.922.8:159.923.2]:364.63 «364»

DOI <https://doi.org/10.32782/psych.studies/2025.2.14>

ВПЛИВ БУЛІНГУ НА РОЗВИТОК Я-КОНЦЕПЦІЇ ТА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОЇ МОЛОДІ У ВОЄННИЙ ЧАС

Магдисюк Людмила Іванівна,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології та психодіагностики
Волинського національного університету імені Лесі Українки
<https://orcid.org/0000-0002-5304-933X>
<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57204591564>
<https://www.researchgate.net/profile/Liudmyla-Mahdysiuk>

Хом'як Павло Павлович,

доктор філософії,
здобувач другого рівня вищої освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки
<https://orcid.org/0000-0002-4825-9009>

У статті розглядається актуальна проблема булінгу як систематичної агресивної поведінки однієї особи або групи осіб щодо іншої, яка має на меті приниження, залякування або завдання психологічної чи фізичної шкоди іншій особі. Описано типи жертв булінгу залежно від їхніх реакцій на цькування: пасивні – характеризуються схвильованістю і тривогою, реагують на булінг плачем; провокаційні – зазвичай викликають обурення, привертають увагу кривдника й однолітків, отримують деякий контроль над ситуацією і реагують агресією, тривогою та збудженням; хронічні жертви булінгу. Доведено, що для покращення загального психологічного клімату у студентських академічних групах важливо наставникам зосередитися на підтримці й розвитку згуртованості. Це можна досягти через покращення комунікації, організацію групових заходів, сприяння співпраці та підтримки між студентами.

Описано статистично значущі кореляційні зв'язки між роллю помічника та самопочуттям, активністю, настроєм; між роллю спостерігача й активністю, також існує обернена кореляція між роллю жертви та самопочуттям, активністю і настроєм. Це свідчить про те, що роль студента у групі (помічник, спостерігач, жертва) впливає на його самопочуття, активність і настрій. Позитивна кореляція між роллю помічника та самопочуттям, активністю і настроєм вказує на те, що допомога іншим сприяє кращому емоційному стану. Роль спостерігача пов'язана з підвищеною активністю, що може означати більшу участь у соціальних процесах. Однак обернена кореляція між роллю жертви та самопочуттям, активністю і настроєм вказує на те, що студенти в ролі жертви зазвичай мають погіршений емоційний стан.

Описано, що реабілітація жертв булінгу у студентському середовищі є складним процесом та потребує комплексного підходу, поєднання індивідуальної і групової допомоги.

Ключові слова: булінг, молодь, агресивна поведінка, психічне здоров'я, Я-концепція, жертва.

Magdysyuk Lyudmila, Khomiak Pavlo. The impact of bullying on the development of self-concept and mental health of modern youth in wartime

The article examines the current problem of bullying, as systematic aggressive behavior of one person or group of persons towards another, which aims to humiliate, intimidate, or cause psychological or physical harm to another person. Types of bullying victims are described depending on their reactions to bullying: passive – characterized by agitation and anxiety, react to bullying by crying; provocative – usually cause indignation, attract the attention of the offender and peers, gain some control over the situation and react with aggression, anxiety and excitement; chronic victims of bullying. It has been proven that to improve the overall psychological climate in student academic groups, it is important for mentors to focus on maintaining

and developing cohesion. This can be achieved through improving communication, organizing group activities, and promoting cooperation and support between students.

Statistically significant correlations have been described between the role of helper and well-being, activity and mood; between the role of observer and activity; there is also an inverse correlation between the role of victim and well-being, activity and mood. This suggests that a student's specific role in the group (helper, observer, victim) affects their well-being, activity, and mood. The positive correlation between the role of helper and well-being, activity, and mood indicates that helping others contributes to a better emotional state. The observer role is associated with increased activity, which may indicate greater participation in social processes. However, the inverse correlation between the victim role and well-being, activity, and mood indicates that students in the victim role tend to have a worse emotional state.

It is described that the rehabilitation of victims of bullying in a student environment is a complex process and requires a comprehensive approach, combining individual and group assistance.

Key words: bullying, youth, aggressive behavior, mental health, self-concept, victim.

Постановка проблеми. Свобода, права людини та солідарність становлять фундаментальні цінності сучасного світу. Розвиток суспільства можливий лише тоді, коли його громадяни не лише усвідомлюють важливість законів, але й дотримуються їх, проявляють повагу до різноманітності думок і позицій, а також беруть активну участь у громадських процесах. Булінг – це поширена проблема сучасного суспільства, яка серйозно ускладнює взаємодію між людьми. Його причини мають складний характер, часто базуються на нерівності, що породжує соціальні стереотипи, які закріплюють несправедливі уявлення, які важко змінити, створюють замкнене коло негативних впливів.

Метою дослідження є проведення аналізу психологічної проблеми булінгу серед молоді, проведення психодіагностичного дослідження та кореляційного аналізу.

Результати дослідження. Булінг – це безперервний процес навмисного насильства (фізичного або психологічного) з боку дитини або групи дітей щодо інших [1].

Сучасні науковці виділяють кілька типів жертв булінгу залежно від їхніх реакцій на цькування [2]:

1) пасивні – характеризуються схвильованістю і тривогою, реагують на булінг плачем;

2) провокаційні – зазвичай викликають обурення, привертають увагу кривдника й однолітків, отримують деякий контроль над ситуацією і реагують агресією, тривогою та збудженням;

3) хронічні жертви булінгу – це люди, які систематично піддаються насильству й часто повертаються до кривдника, під-

тримуючи патологічні стосунки, що запускають новий цикл насильства [2].

Аналіз результатів дослідження. Для діагностики наявності булінгу у студентських колективах було вибрано такий методичний інструментарій: опитувальник Д. Ольвеуса для оцінювання рівня булінгу та ресурсів протистояння цькуванню в закладі освіти (адаптація Л. Найдьонової, Н. Дятел); методику для виявлення «Булінг-структури» в адаптації К. Гордієнко; методику «САН», методику «Індекс групової згуртованості» Сішора; методику «Оцінка психологічного клімату в колективі» [3].

Дослідження критеріїв прояву та напрямів реабілітації жертв булінгу у студентських групах було проведене на базі науково-методичного центру «Ментальне здоров'я» факультету психології Волинського національного університету імені Лесі Українки. У дослідженні взяли участь здобувачі другого курсу трьох академічних груп. Загальна вибірка – 32 респонденти, віком 17–19 років, з них 30 дівчат і 2 хлопці.

Для поліпшення загального психологічного клімату у студентських групах важливо зосередитися на підтримці й розвитку згуртованості, зокрема в тих групах, де цей показник є низьким або середнім. Цього можна досягти через покращення комунікації, організацію групових заходів, сприяння співпраці та підтримки між студентами [4].

Для оцінювання психологічної атмосфери у групах нами була використана методика «Оцінка психологічного клімату в колективі». Результати проведеного дослідження серед здобувачів другого курсу, а також окремо кожної академічної групи наведені в табл. 1.

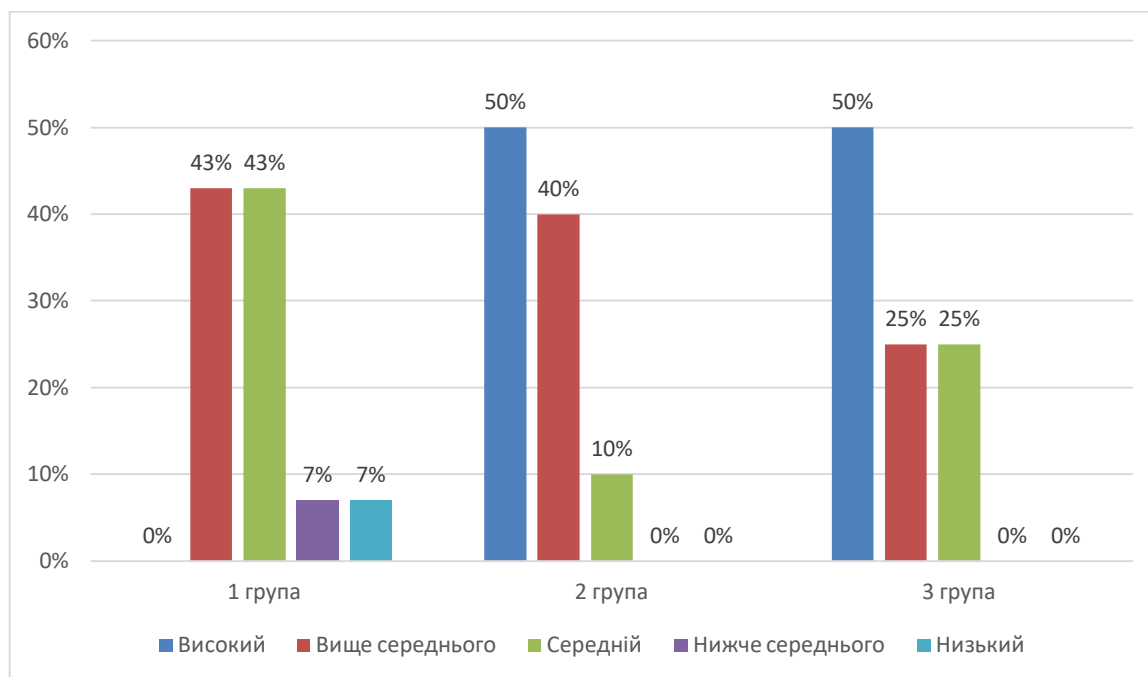

Рис. 1. Розподіл досліджуваних окремих академічних груп за рівнем групової згуртованості, у %

Таблиця 1

Розподіл досліджуваних відповідно до оцінки психологічного клімату в колективі, у %

Вибірка	Оцінка психологічного клімату	
	Позитивний	Негативний
1-а група	50%	50%
2-га група	70%	30%
3-тя група	63%	37%
Загальна к-сть	59%	41%

З табл. 1 бачимо, що загалом 59% здобувачів освіти оцінюють психологічний клімат у студентському колективі як позитивний, що свідчить про гармонійні стосунки та взаємопідтримку у групі. Однак 41% вважають його негативним, що може вказувати на конфлікти чи ізоляцію серед частини студентів. Це підкреслює необхідність уваги до покращення соціальних взаємодій і створення підтримувальної атмосфери для всіх членів колективу.

Результати оцінювання психологічного клімату в окремих академічних групах показують різні рівні задоволення атмосферою в колективі. У першій групі 50% студентів оцінили психологічний клімат як позитивний, однак 50% вважають його негативним. Це вказує на значний розподіл думок серед студентів, що може свідчити

про наявність конфліктів або нестабільність у соціальних взаєминах, що потребує уваги. У другій групі 70% студентів оцінюють клімат як позитивний, лише 30% – як негативний. Це вказує на значно кращу атмосферу в колективі, де більшість студентів відчують підтримку та гармонію, хоча все ж є невелика частка студентів, які не задоволені кліматом. У третій групі 63% студентів вважають психологічний клімат позитивним, 37% – негативним. Це також свідчить про переважно позитивне сприйняття атмосфери у групі, але з деякими проблемами, які можуть потребувати корекції для покращення загального емоційного стану колективу.

Загалом, результати показують, що в усіх групах є більшість студентів, які оцінюють психологічний клімат як позитив-

ний, що вказує на наявність підтримки та гармонії у групах. Проте в кожній із груп є частина студентів, які відчують негативний психологічний клімат. Це свідчить про необхідність приділити увагу поліпшенню соціальних зв'язків і комунікації серед студентів, зниженню рівня конфліктів, а також підтримці тих, хто відчуває ізоляцію або невдоволення. За допомогою спеціальних заходів, як-от групові обговорення, тренінги з командної роботи або інші ініціативи, можна покращити психологічний клімат і забезпечити рівні можливості для комфортного навчання та розвитку всіх студентів [5].

Для забезпечення якісної інтерпретації результатів була проведена статистична обробка даних за кожним із критеріїв із застосуванням коефіцієнта кореляції Пірсона. Під час кореляційного аналізу було встановлено взаємозв'язок між ролями у структурі булінгу та самопочуттям, активністю і настроєм. Отримані результати продемонстровано в табл. 2.

Відповідно до табл. 2, було виявлено статистично значущі кореляційні зв'язки між роллю помічника та самопочуттям, активністю, настроєм; між роллю спостерігача й активністю. Також існує обернена кореляція між роллю жертви та самопочуттям, активністю і настроєм. Це свідчить

про те, що роль студента у групі (помічник, спостерігач, жертва) впливає на його самопочуття, активність і настрій. Позитивна кореляція між роллю помічника та самопочуттям, активністю і настроєм вказує на те, що допомога іншим сприяє кращому емоційному стану. Роль спостерігача пов'язана з підвищеною активністю, що може означати більшу участь у соціальних процесах. Однак обернена кореляція між роллю жертви та самопочуттям, активністю і настроєм вказує на те, що студенти в ролі жертви зазвичай мають погіршений емоційний стан [6].

Результати кореляційного аналізу щодо взаємозв'язку між роллю студента в ситуації булінгу та рівнем згуртованості в колективі наведені в табл. 3.

Було виявлено статистично значущий кореляційний зв'язок між роллю ініціатора й уявленням про рівень згуртованості в колективі. Агресор може вважати свою поведінку важливою для підтримки порядку або дисципліни у групі, сприймати це як чинник, що зміцнює згуртованість. Він може бути переконаний, що через агресію чи домінування група стає більш організованою або єдиною, хоча насправді це може створювати атмосферу страху та напруженості серед інших учасників [7].

Таблиця 2

Результати кореляційного аналізу між показниками самопочуття, активності й настрою та ролями в ситуації булінгу

Роль	Самопочуття	Активність	Настрій
Ініціатор	$r = 0,224735392$	$r = 0,199432747$	$r = 0,288853607$
Помічник	$r = 0,478375757$	$r = 0,360366338$	$r = 0,401826011$
Захисник	$r = -0,036980765$	$r = -0,080053891$	$r = -0,055356002$
Жертва	$r = -0,483464659$	$r = -0,518297701$	$r = -0,36823044$
Спостерігач	$r = 0,086811157$	$r = 0,404648362$	$r = -0,083469873$

Таблиця 3

Результати кореляційного аналізу між роллю студента в ситуації булінгу та рівнем згуртованості в колективі

Роль у ситуації булінгу	Коефіцієнт кореляції Пірсона
Ініціатор	$r = 0,384852355$
Помічник	$r = -0,304545503$
Захисник	$r = 0,21317265$
Жертва	$r = -0,06920759$
Спостерігач	$r = -0,146220089$

Статистично значущих кореляційних зв'язків між роллю помічника, захисника, жертви, спостерігача й рівнем згуртованості в колективі не було виявлено.

Результати кореляційного аналізу щодо взаємозв'язку між роллю студента в ситуації булінгу та психологічним кліматом у колективі наведені в табл. 4.

У результаті проведеного аналізу було виявлено статистично значущий кореляційний зв'язок між роллю ініціатора й оцінкою психологічного клімату в колективі. Це може свідчити про те, що булер сприймає свою агресивну поведінку як норму або необхідність для підтримки порядку та дисципліни. Він може вважати, що його дії

Таблиця 4

Результати кореляційного аналізу між роллю студента в ситуації булінгу й оцінкою психологічного клімату в колективі

Роль у ситуації булінгу	Коефіцієнт кореляції Пірсона
Ініціатор	$r = 0,492295021$
Помічник	$r = -0,201718155$
Захисник	$r = 0,197815517$
Жертва	$r = -0,216180758$
Спостерігач	$r = -0,146220089$

зміцнюють згуртованість, хоча насправді вони можуть шкодити атмосфері. Таке сприйняття може бути результатом відсутності усвідомлення негативних наслідків або викривленого сприйняття ситуації. Агресор може також відчувати контроль або лідерство, що дає йому позитивне враження про психологічний клімат, і не помічати шкоди для інших [8].

Статистично значущих кореляційних зв'язків між роллю помічника, захисника, жертви, спостерігача й оцінкою психологічного клімату в колективі не було виявлено.

У результаті проведеного кореляційного аналізу рівня згуртованості й оцінювання психологічного клімату в колективі було отримано статистично значущий кореляційний зв'язок: $r = 0,538569077$. Це означає, що вищий рівень згуртованості у групі, то позитивніше учасники оцінюють психологічний клімат, або навпаки – кращий психологічний клімат сприяє більшій згуртованості. Такий зв'язок може вказувати на те, що коли люди в колективі відчують підтримку, довіру та співпрацю, вони сприймають атмосферу у групі як позитивну. Водночас хороший психологічний клімат може сприяти зміцненню взаємодії та згуртованості серед учасників [2].

Реабілітація жертв булінгу у студентському середовищі є складним і багатогранним процесом, що потребує комплекс-

ного підходу, поєднання індивідуальної і групової допомоги. Психологічна реабілітація фокусується на відновленні самооцінки, соціальних зв'язків і особистісної цілісності постраждалих, допомагає їм адаптуватися до змін і усвідомити свої права. Це передбачає навчання навичок асертивності, розвиток комунікаційних здібностей і формування позитивних взаємин з однолітками [1].

Серед заходів, які використовуються під час психологічної реабілітації, виділяють основні та додаткові методи. Основними методами є психологічне консультування, психокорекція та психотерапія. До додаткових методів реабілітації належать арттерапія, КПТ, техніки сімейної терапії, психоедукація, тренінг з розвитку соціальних навичок тощо [5].

Висновки. Успіх реабілітаційних заходів залежить від створення безпечного середовища, де жертви можуть відчувати підтримку та прийняття. Важливо також залучати агресорів до процесу, щоб вони усвідомили негативний вплив своїх дій. Формування культури підтримки й толерантності серед студентів є ключовим аспектом у запобіганні булінгу.

За допомогою дослідження нами було виявлено значущі кореляції між ролями учасників (ініціатор, помічник, спостерігач, жертва) та їхнім самопочуттям, активністю і настроєм, що підтверджує

вплив цих ролей на психологічний клімат у групі. Окрім того, було встановлено зв'язок між рівнем згуртованості й оцінкою психологічного клімату, що підкреслює важливість створення сприятливого середовища. Незважаючи на

загальний позитивний клімат, є потреба в посиленні уваги до проблем булінгу та соціальної ізоляції, а також в активізації заходів для покращення згуртованості та підтримки здорових стосунків серед студентів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Нікітіна І. Життєвий цикл розвитку студентської групи як команди фахівців. *Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання*. 2018. № 23. С. 181–187.
2. Животова В. Соціально-педагогічна реабілітація дітей, які постраждали від насилля : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 231 «Соціальна робота: соціальна педагогіка». Запоріжжя : ЗНУ, 2021. 89 с.
3. Берегова Н., Вольська В. Психологічна профілактика булінгу у студентських колективах. *Психологічні засади розвитку, психодіагностики та корекції особистості в системі неперервної освіти*. Вінниця : КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти», 2020. № 3 (29). С. 32–36.
4. Гуцуляк М. Профілактика булінгу у студентському середовищі. *Фахова передвища освіта: сучасні виклики та перспективи розвитку*. Київ : ІПТО НАПН України, 2021. С. 30–32.
5. Магдисюк Л., Грушецька О. Психотехнології в роботі з дітьми та дорослими: практикум : навчальний посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. 188 с.
6. Магдисюк Л., Соловей Л., Сакуляк В. Булінг як соціально-психологічне явище серед молоді та напрями його профілактики та психокорекції. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка. Психологія. Медицина»*. Київ, 2025. Вип. № 3 (49). С. 1249–1258.
7. Магдисюк Л., Федоренко Р. Психологія життєвих криз : навчальний посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 292 с.
8. Магдисюк Л., Патута Б. Особливості психологічного консультування підлітків із девіантною поведінкою : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. 140 с.

REFERENCES:

1. Nikitina, I. (2018). Zhyttievyi tsykl rozvytku studentskoi hrupy yak komandy fakhivtsiv [The life cycle of a student group's development as a team of specialists]. *Mizhnarozhni Chelpanivski psykhologo-pedahohichni chytannia*. № 23. S. 181–187 [in Ukrainian].
2. Zhyvotova, V. (2021). Sotsialno-pedahohichna reabilitatsiia ditei, yaki postrazhdaly vid nasyllia [Socio-pedagogical rehabilitation of children who have suffered from violence]: kvalifikatsiina robota mahistra spetsialnosti 231 "Sotsialna robota: sotsialna pedahohika". Zaporizhzhia: ZNU. 89 s. [in Ukrainian].
3. Berehova, N., & Volska, V. (2020). Psykholohichna profilaktyka bulinhu v studentskykh kolektyvakh [Psychological prevention of bullying in student groups]. *Psykholohichni zasady rozvytku, psykhodiahnostyky ta korektsii osobystosti v systemi neperervnoi osvity*. Vinnytsia: KVNZ "Vinnytska akademiia neperervnoi osvity", № 3 (29). S. 32–36 [in Ukrainian].
4. Hutsuliak, M. (2021). Profilaktyka bulinhu v studentskomu seredovyschi [Prevention of bullying in the student environment]. *Fakhova peredvyshcha osvita: suchasni vyklyky ta perspektyvy rozvytku*. Kyiv: IPTO NAPN Unrainy. S. 30–32 [in Ukrainian].
5. Mahdysiuk, L., Hrushetska, O. (2025). *Psykhotekhnolohii u roboti z ditmy ta doroslymy [Psychotechnologies in working with children and adults: practical training manual]: praktykum: navch. posib*. Lutsk: Vezha-Druk. 188 s. [in Ukrainian].
6. Mahdysiuk, L., Solovei, L., & Sakuliak, V. (2025). Bulinh yak sotsialno-psykholohichne yavyshe sered molodi ta napriamky yoho profilaktyky ta psykhokorektsii [Bullying as a socio-psychological phenomenon among youth and directions of its prevention and psychocorrection]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky. Seriia "Pedahohika. Psykholohiia. Medytsyna"*, Vyp. № 3 (49), 1249–1258 [in Ukrainian].

7. Mahdysiuk, L., & Fedorenko, R. (2023). *Psykhohohiia zhyttievkykh kryz [Psychology of life crises]: navch. posib.* Lutsk: Vezha-Druk. 292 s. [in Ukrainian].

8. Mahdysiuk, L., & Patuta, B. (2024). *Osoblyvosti psykhohichnoho konsultuvannia pidlitkiv iz deviantnoiu povedinkoiu [Peculiarities of psychological counseling of adolescents with deviant behavior]: monohrafiia.* Lutsk: Vezha-Druk. 140 s. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 20.06.2025

Дата прийняття статті: 24.07.2025

Опубліковано: 10.09.2025 р.